

most már túl vagyunk az MTI-nek írt névtelen leveleken, parlamenti felszólaláson, szavazáson és ellenszavazáson – egyetlen lehetőség van ugyanis: megtalálni a zenekar átalakulásához és javulásához vezető békés utat, amelyen nincs helye a személyes érdekcsoportok küzdelmeinek, a hatalomnak, részegységek szembenállásának és az egységek közösen kifejezett utálatának az intézmény vezetőivel szemben. Mindenkinek a szakmával kellene törődnie a megfelelő helyen és a megfelelő pozícióban.

Határidőre benyújtottuk a tervezetet, amit a miniszteri értekezlet elfogadott és már a tárcaközi egyeztetés pillanatait éljük. A miniszter úr aláírását április 18.-ra várjuk. Utolsó utáni lehetőségként még lehetséges egy kompromisszum, ha sikerrel zárul az ágazati szakszervezeti vezető és a Közalkalmazotti Tanács képviselőjének tegnapi bejelentkezésére kitézett beszélgetés.

– *Mit érint ez a beszélgetés? Gondolom, a minősítésben szeretnék még jobb pozíciót kiharcolni az érdekvédelmi szervezetek. A tervezetben végül az 50-50%-os változat került a Miniszter úr elé?*

– Igen és ebben a konstrukcióban szeretnék egy olyan módosítást, aminek értelmében 50%-ban a nemzetközi zsűri pontozna, a maradék 50% felét, azaz 25%-ot adhatnának a szólamvezetők és a maradék 25%-ot Kocsis művész úr. Én már ajánlottam ezt a megoldást, akkor nem fogadták el. Most van erre remény és ha most elfogadják, az Gyimesi László úr személyes diplomáciáját és bölcsességét dicséri. Érzéseim szerint az elmúlt hét végén sikerült megértetnie a szakszervezet és a Közalkalmazotti Tanács képviselőivel, hogy nem létezik totális győzelem, csak totális vereség. Az eddigi történések során ugyanis a minisztérium és Kocsis Zoltán kilenc mó-

dosító javaslatot fogadott el a munkavállalók részéről, miközben ők egyet sem.

– *Ez a készülőben lévő megállapodás tartalmaz-e olyanfajta kötelezettséget a muzsikusokra nézve, amely – a felkínált bérek fejében – korlátozza, esetleg megtiltja másodállások, különmunkák vállalását?*

– A minősítési rendszer nem tartalmaz ilyen szabályzókat. A készülő Szervezeti Működési Szabályzatban, a munkaszerződésekben feltétlenül beszélni kell erről.

– *Az intézménynek még nincs Szervezeti Működési Szabályzata?*

– Csak tervezetek vannak, amit még sosem írtak alá. Ha elkészül, nyilván kellő hangsúllyal szerepel majd benne az úgynevezett „védett hetek” kijelölése, amely az együttes frekventált időszakasaiban (nagy koncertek, turnék, Tavasz Fesztivál idején) mindenki számára kötelező itthonlétet és rendelkezésre állást ír elő. Ennek körvo-

Nosztalgiazzunk?

Határozottan lebeszél erről Kölcsey Ferenc: „Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?” (Huszt, 1831). A költőóriáshoz nem mérve magam beszelném le erről kedves barátomat, Kovács Gézát, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar igazgatóját, kit őszintén tisztetek, becsülök – kérem az olvasót, ne tekintse ezt üres szóvirágnak – és cseppet sem irigylek. Hanem, ő mondja: „Talán nosztalgiazzhatunk a harmincas évek aranykorán, amikor Weiner Leó egy fél évig próbált egy Mozart műsört a zenekar [a BHZ, Nemzeti Filharmonikusaink sokadik elődje. B. J.] bemutatkozó koncertjére, ami után a világsztárok egymásnak adták a kilincset, mert mindenki elődünkkel, a Budapesti Hangversenyzenekarral akart játszani.” (Zenekar, 2000. február, VII. évf. 1. sz., 11. o.). Kérlek, ne vedd rossz néven, Géza, hisz néked nem hivatali kötelesség a történészkedés, ha azt mondom, bizonyítom is, nyilatkozatod ezen része a folklór, a szájhagyomány útján terjedő, szüntelen változó legendaképződés tipikus esete. Ugyanis a BHZ nem Mozart-műsorról, magyar esttel mutatkozott be 1930. december 5-én (Bartók Rapszodiáját Székely Júlia, Hubay Gordonkaversenyét Kerpely Jenő játszotta, vezényelt alapító vezető karnagyuk, Zsolt Nándor, a Zeneakadémia hegedűtanára, ki a zenekari gyakorlatot, vagyis a növendékzenekart is vezette). Weiner az együttes fennállásának tíz éve alatt csakis a saját műveinek – természetesen nem fél évig tartó próbáin vett részt. Ugyanakkor lehetett némi köze, ha áttételesen is, e valóban kiváló együtteshez. A folklórnak valóban az a természete, hogy valóságmagból hajtanak ki a variációk.

Íme a valóság magva: 1928. február 25-én, a Zeneakadémia XV. növendék-hangversenyén

mutatkozott be, Mozart A-dúr (K.488) zongoraversenyével, az intézet karmester nélkül játszó kamarazenekara. Szólista a 14 éves Fischer Annie. Az együttest Weiner Leó tanította be tanév kezdete óta, vagyis fél éven át. A produkciót megismételték 1928. június 11-én, amikor is a szólón Fischer Annie (I. tétel) és a nála egy évvel idősebb Faragó György osztózt. Az alkalom a III. Finnugor Kongresszus tiszteletére rendezett díszhangverseny volt. Weiner folytatta volna ezt a munkát, hanem a Főiskola válogatott csapata, tömörked kenyérekérés foglalatossága mellett idő hiányában, nem tudta vállalni, hogy egyetlen műre fél évnél előkészületet fordítson. Hatalmas sikere volt pedig e vállalkozásnak, amit jelez, hogy Varró Margit, aki nemcsak kiváló zongorapedagógus volt, hanem valóságos Kodály a hangszeres tanításnak, tanulmányzámba menő kritikát írt „Weiner Leó karmester nélküli kis zenekara” címmel (Zenei Szemle, XII. évf. V. VII. sz., 1928. július-szeptember, 144-146. o.).

Nyilvánvaló szenzációnak számított, hogy Weiner tanított be egy zenekart. De újdonság számba ment, hogy a hangversenymester irányított. Arra már volt példa, 1925-ből, hogy zongora mellől dirigáltak nálunk (Edwin Fischer kapta meg Bach-estjét a növendékzenekart), de ez merőben más szituáció. A Weiner-kezdeményt Tátrai Vilmos folytatja majd, közel 30 év múltán. – A kamarazenekar névsora – létszáma – sajnos, nem rekonstruálható. Csupán annyit tudni, hogy a zongoraverseny második előadását mindössze egy kétórás próba előzte meg, vagyis nem halványult el a muzsikusokban a fél évnél betanulás emléke.

Nem tudhatjuk, hányan kerültek ebből a kis együttesből a BHZ-ba. Somogyi László, Tátrai Vilmos – tustták a prímbe –, a fúvósok nagy része bizonyosan nem részesült Weiner emedresszúrájában. Kamarazenei növendékei kö-

zül alighanem sokan kerültek a zenekarba s ne feledjük, a húszas évek derekától fúvós kamarazenét is tanított. Áttételesen tehát volt köze az együttes gyors felemelkedéséhez, mint lényegében mindenhez, ami hangszeres kultúránkat érintette.

Nem vitatva tehetség és iskolázottság szerepét, szólnom kell arról, mert nincs a szakmai köztudatban, hogy „muzsáj-Herkules” volt a Budapesti Hangversenyzenekar; fennmaradása, léte, tagjainak szó szerint falatka kenyere függött attól, hogy képesek-e minőséget produkálni. Mindjárt két járvány pusztított a zenekari kultúrában a 20-as, 30-as évek fordulóján. A hangosfilm és a gazdasági világválság. A némafilm korában élő zene szolgáltatta a hangzó aláfestést. A nagy bemutató mozikban zenekar, a „kispiszkosban” egy szál zongora, vagy harmónium. „És szól a Liszt-rapszódia” – írta volt Heltai Jenő a „Halold-e Rozika te / Menjünk a moziba be” kezdetű közismert kuplé verszetében. A hangosfilm természetesen felülről lefelé terjedt el, először a premier-mozikban, hol egycsapásra fölöslegessé váltak a zenekarok s szinte egyetlen nap vesztették el megélhetésüket húszasával-harmincasával a muzsikusok. Mivel pedig ez éppúgy világlelenség volt, mint a gazdasági válság, bedugultak a külföldre szerződés csatornái is.

„Szimfonikus zenekart alakítottak a hangosfilm miatt állástalan zenészek.” – olvasom a Pesti Napló 1930. március 25-i számában. Ugyanott a szeptember 19-i számban: „Az Országos Szimfoniai Zenekar újra megkezdte működését.” – 1934 őszén mutatkozott be a Budai Vigadóban (az Állami Népi Együttes mai székhelyén) a Budapesti Szimfonikus Zenekar, melyet az akkor még nem szélsőjobboldali Sány Zoltán szervezett és vezényelt. Csupa állástalan zenészből, mondta nekem Behár György zeneszerző, akkor az együttes trombitása. Időle-

nalazása tehát nem egy miniszteri rendelet dolga. A szabályozókat jogászok dolgozzák majd ki és koordinálni fogják az érdekelt fórumokkal.

– A napilapokban már konkrétan felsorolt összegek (átlagosan 300 000,- Ft havi bérezés, évi 150 millió forint a hangszerállomány fejlesztésére és karbantartására valamint évi 400.000\$ neves vendégművészek szerződésére) érzése szerint kiszámíthatóbbá teszik az együttes időbeosztását (ezzel együtt művészi munkáját)?

– Feltétlenül, annál is inkább, mert a vendégművészekre elkülönített éves összeget öt évre előre garantálja a Minisztérium. Az általunk áhított rangú muzikusokkal ugyanis nemigen lehet néhány hónappal, de még egy-két évvel a tervezett hangverseny előtt szerződést kötni, hiszen már most 2003 utánra tud a többségük fellépést vállalni.

A fejlesztés mértéke tehát példa nélküli

sen működött egy Magyar Szimfonikus Zenekar, Americana-Zenekar, a Turul Szépművészeti Céh zenekara – az egzisztenciateremtés megannyi kísérlete. (A felsorolás nem teljes.)

Hanem talpon maradni közülük egyetlen egy tudott: a Budapesti Hangversenyzenekar, 1930-tól, más-más néven, mindmáig (BHZ – Székesfővárosi Zenekar – Fővárosi Zenekar – ÁHZ – Nemzeti Filharmonikusok; az 1923-as alapítású maximum félamatőr Székesfővárosi Zenekarnak mindössze négy tagja került az azonos néven hivatásossá alakított együttesbe 1940-ben, a többiek a BHZ-ből igazoltak át).

Ami a karmesterek „sorban állását” illeti, ez valóban látszik a messzeségből (Ansermet, Monteux, Münch, Sabata, Busch, Kleiber, Klemperer, Mengelberg, Ormándy, Bruno Walter, Weingartner visszatérő vendégei voltak a BHZ-nak s még sok más világnagyság is). Hanem, első sorban a koncertirodáknak volt szükségük olyan minőségi pódium-együttesre, amelynek pulpítására odaállíthatják a kor ötszillagos karmestereit. Ezért fizették meg a BHZ-t, bár nyomorúságosan. Addig működhetett, ameddig valóban „hozta ezt a formát”. Az 1930-ig gyakorlatilag egyeduralgó Filharmonikusok – tagságuk az Operaház zenekarával teljesen azonos volt, – helyzetükből adódóan sohasem tudtak tisztességesen próbálni. Évente tartott az Opera 9-10 bemutatót s jött legalább három-négy vendégkarmester (próbák) az előadásokra. Csak egy példa: A csodálatos mandarin szvit ősbemutatóját (1928. október 15.) követő napon került sor a Rajna kincse felújítására, tehát a színházi főpróbák hete egybe esett a Filharmonikus hangverseny előkészítésével. Hozzá teszem: egy új tag úgy ült be, mondjuk, a brácsaszólamba, hogy hat év, vagy több eltelt, míg próbán is megmunkálta a teljes operarepertoárt. Igaz, ez volt az egyetlen biztos és jó színvonalú megélhetést

a magyar kultúrtörténetben és ezért „csak” minőségjavulást kérnek.

– *Minék az alapján dönti el a kormány, hogy javult-e a zenekar vagy sem? Vájt fülű zenekritikusok képesek egymásnak ellentmondó kritikákat megjelentetni ugyanazokról a hangversenyekről; ki vállalja az objektív mérce szerepét egy szimfonikus zenekar fejlődésének megítélésében?*

– Mást pedig nem tudok mondani, hogy ezt a muzikusokra és a zenekritikusokra kell bízni. A zenei közvéleményt figyelembe kell venni, amit egyébként a vendégművészek, a meghívások, visszahívások is alá szoktak támasztani. A kormány és a Minisztérium csak reméli, hogy egy-két év múlva a Nemzeti Filharmonikus Zenekar dicséretéről olvashat majd a sajtóban, a kritikákban és ezt érzékelheti a más módon megfogalmazott reakciókban is.

Egy különösen jó szimfonikus zenekar

adó zenekar 1940-ig Magyarországon, majd 300 pengős kezdő-, közel 500 pengős csúcspénzzel, három havi fizetett szabadsággal, nyugdíjjal, betegpénztárral, a Filharmonikusok révén plusz jövedelemmel. (Nem terhelem az olvasót e pénz értékének részletező ecsetelésével, csupán a népszerű filmadalra utalok: „Havi 200 pengő fixszel / Az ember könnyen viccel”.)

A BHZ egyetlen fillér közpénzben sem részesült, szponzorok nem álltak körül, mint az Opera háza táját. Tátrai Vilmostól tudom, hogy egy tuttista a legjobb esetben körülbelül 80 pengőt vitt havonta haza. Ennyiből tengődtek szoba-konyhás – WC az udvar végén – otthonaikban a munkások. 80 pengős állásokat szerzett, éhhalál ellen, a gazdasági világválság következtében munkanélkülivé vált értelmiségnek az ÁDOB (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága).

1935-ben, 28 éves korában, meghalt Hannover György, a BHZ legendás alapító hangversenymestere. Búcsúztatójában Tóth Aladár, különben Weiner elkötelezett híve, kiemelte: „Ő nevelte a Budapesti Hangversenyzenekarban Európa egyik legragyogóbb vonósegyüttesét.” És hozzátette: „... rengeteg munkát kellett vállalnia és voltak napok, amikor tizennyolc órát dolgozott. De ne irigyeljük hajszolt életét a »munkanélküliek«. Mert ez a rengeteg »kultúrunka« oly keveset hozott a konyhára, hogy nemegyszer kénytelen volt filmgárakban, szalonzenekarokban keresni a mindennapi kenyérre valót.” (Tóth Aladár válogatott zenekritikái. Szerk.: Bónis Ferenc. Zeneműkiadó, 1958. 163. o.) – Jogilag KFT-ként működött ez az együttes, tagjai közt azt oszthatta szét, amit a szolgáltatókért kapott. A keveset, ami még mindig több volt a semminél. – Játékát egyetlen lemezfelvétel őrizhetné, Liszt Tassója Ferencsikkel, 1936-ból (Patria-Ultravox MREK 60-61).

arra is alkalmas, hogy vigye magával az adott ország szólistáit. Meggyőződésem például, hogy Perényi Miklós, aki a világ egyik legnagyobb csellistája, és semmivel sem rosszabb mondjuk Rosztropovicsnál, ugyanolyan ismert lehetne, ha megfelelően gondoskodtak volna menedzseléséről, marketingjéről. Egy világszerte elismert zenekar az ilyen feladatot is jelentős részben elvégezheti. Sok ragyogó, zseniális magyar művész karrierjének lenne szüksége egy ilyen zenekarra.

Úgy gondolom, hogy az együttesrel folytatott tárgyalások békés és gyors megoldást hozó befejezése nemcsak az itt dolgozó hangszeres és énekkari művészek, de az egész magyar zenei élet számára nyereséget jelent. Remélem, hogy nem az elvadult viták, hanem az élményszerű produkciók reprezentálják munkánkat, amelyet a jó ügy szolgálatáért meggyőződésből végzünk.

Nem véletlenül emeli ki Tóth Aladár a BHZ vonóskarát a nagy egészből. Mert fúvós-kultúránk – ne idealizáljuk a múltat – ettől alaposan elmaradt. Már húsz éve működött a zeneakadémia, amikor megalakultak a fúvós tanszakai. Hosszú időre maradt meg azután e fáziskésés; a felső fokú muzikusok képzésének eme késedelme fél évszázadon át gördült végig az ország egész zenei életén. Debrecen Város Zenedéjében, amely a legjobbak közé tartozott, csak a 20-as évek közepétől működtek fúvós tanárok, mind óraadó, nyilván kicsiny volt az érdeklődés. A Fodor Zeneiskolában, Budapest legrangosabb magán-intézetében még 1932-ben sem tanítottak fúvós hangszert.

A BHZ-t soha nem hallottam, jogutódját 1945 után annál többször. A Székesfővárosi Zenekarnak hosszú időn át nem voltak megbízható fúvós *szólamai*, esetenként még szólistái sem. Ez egyébként minden magyar zenekarra érvényes. Kódolva volt a gikszer az Eroica Scherzo-jának kürtszólámában, a Così fan tutte nyitányának oboaszólójában – és sorolhatnám vég nélkül. Gondolom, tudomásul vették a 30-as évek nagy karmesterei, hogy a fúvóktól nem kaphatják meg ugyanazt, mint amit a vonósok nyújtanak. Klemperer sem zavartatta magát az eltévedt fúvóshangoktól – ennek már tanúja voltam. Mára sikerült ledolgozni az egyenlőtlen fejlődésből fakadó hátrányt.

*

A Budapesti Hangversenyzenekar – legyen ez zárszó – emlékezetes fejezete orchesztrális kultúránknak. De szervezeti-működési körülményeik bizonyosan nem követhetők – ne is legyenek azok – 2000-ben!

Breuer János

Gyimesi Lászlóval készített interjú:

– *Népies fordulattal élve „áll a bál” a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnál, mert az eddiginél lényegesen több pénz (ezen belül mintegy háromszoros fizetést) prognosztizáló miniszteri döntést egy, a muzsikuskok teljesítményére vonatkozó minőségi vizsgálat kell, hogy megelőzzön. Ettől sokan félnek, sokan csak egyszerűen berzenkednek és mindez elsőprő indulatokat gerjesztett az együttesben. Tudomásom szerint sikerült már valamiféle kompromisszumot kötni, hogy ne egyetlen, szölista-pozícióban nyújtott teljesítmény alapján döntsék el, alkalmas-e valaki az ottani zenekari munka ellátására. Elégedett-e ezzel az eredménnyel, vagy újabb csatákat kell vívnia?*

– Erre sajnos nem lehet „csak úgy” válaszolni. Kialakult bennem egyfajta helyzetértékelés, amelyről tudni kell természetesen, hogy csak a mai napnak, április 11.-ének megfelelő informáltsági szintet tükrözi, mert az események gyorsan követik egymást.

Sajátos módon először a pozitívumokról szeretnék szólni, hiszen ez az első eset az elmúlt tíz évben, hogy a zenei életben kormányzati szándékot deklaráltak a magyar zenekultúra, ezen belül egy konkrét zenei intézmény felzárkóztatására az európai (és világ-) követelményekhez. Felismerték, hogy mindezt nem lehet megtenni megfelelő anyagi eszközök rendelkezésre bocsátása nélkül. Ez nagyon komoly és nagyon tiszteletre méltó elhatározás, különösen, ha összehasonlítjuk a költségvetési gondolkodás tipikus maradék-elvével, amely szerint ha marad valami, akkor adunk valamit, ha nem marad, akkor csak nagyon keveset a minimálisból... E mögött a felismerés mögött az is meghúzódik, hogy így tovább lehet menni. Ez a terület, azaz a művészet nem különbözik ebből a szempontból sem az ipartól, sem a tudománytól, ahol már mindenki tudja, hogy az exportképesség megteremtéséhez anyagi erőket is mozgósítani kell. Ennek az anyagi befektetésnek ezen kívül tudatos célja és iránya van: többek között eszközfelújítás (ezen belül hangszer-karbantartás és –vásárlás), ma Magyarországon nem létező szintű produkciók létrehozása a megfelelő vendégművészek meghívásával. A leglényegesebb azonban az, hogy akik ezt a munkát végzik, olyan jövedelemmel kell rendelkezniük, amely a jelenleginél léptékekkel magasabb és már közelíteni kezd az európai mértékhez is. Ha mindez megvalósul,

további lépések következhetnek, hiszen ez kísérlet is lehet, hogy tényleg érdemes-e befektetni ebbe a szférába.

Másik pozitívuma a törekvésnek, hogy ezt a tiszteletre méltó elképzelést nem új szervezet létrehozásával, a jelenlegi keretek szétrombolásával, hanem a jelenlegi keretek között akarja megvalósítani. Nem akarja megváltoztatni sem a szervezeti, sem a jogszabályi környezetet, sem a személyi feltételeket. Nem akarja a Minisztérium megmondani, hogyan történjenek a dolgok, hanem elfogadja (sőt jónak tartja) a Nemzeti Filharmonikusokat, annak intézményét és az ott érvényesülő jogszabályokat. Ugyanakkor módosítani szeretne és bizonyos feltételek teljesüléséhez szeretne kötni dolgokat, hogy megalapozottnak lássa a befektetés megtérülését. Nem váltott le se zenekart, se igazgatót, se művészeti vezetőt

Megfelelőnek tartom továbbá azt a technikát is, hogy miniszteri biztost nevezett ki a folyamat menedzselésére és ehhez szakértői gárdát is „adott” úgy, hogy meghagyta az együttes belső autonómiáját. Ez nagyon rugalmas munkavégzést tesz lehetővé, mert ha a klasszikus államigazgatási, belső egyeztetési úton haladna az ügy, léptenyomon megbicsaklana. Most van egy külső személy, aki kívülről, megfelelő felhatalmazással ezt a konkrét dolgot menedzseli.

Mindezek ellenére vannak olyan mellékzörgék, amelyek negatívumokat sugallnak a külső szemlélőnek. Ennek elsődleges oka, hogy a programcsomagban szereplő minősítési kötelezettséget és annak kivitelezési tervét túlkommunikálták, túlhangsúlyozták. Az így keletkezett (megalapozott vagy nem megalapozott) félelem, bizalmatlanság aztán csaknem az első pillanattól elterelte a fő vonulatról a figyelmet. A muzsikuskok ugyanis másképp gondolkodik, mint a menedzser vagy a tisztviselő. Ő hall ugyan valamit arról, hogy több lesz a pénz és jobb lesznek a körülményei, de igazán azt hallja ki a információkból, hogy neki minősülnie kell, mert valakik le akarják cserélni a társulatot. Ezt a bizalmatlansági attitűdöt egyelőre még nem sikerült / nem törekedtek feloldani. Az a bizonyos határvonal nehezen körvonalazható és így még inkább megmagyarázható a zenekar reakciója. Ilyenkor szokás úgy nyilatkozni, hogy a dolog „nem volt kellőképpen előkészítve”.

A végcél tekintetében egyébként semmilyen eltérés nincs a muzsikuskok és a menedzsmint állásfoglalása között, amely szerint nagyon fontos a minőség, a művészeti színvonal. Ezek cáfolhatatlan eviden-

ciák. Az ehhez vezető út kijelölésében vannak óriási eltérések. A minősítés ellen sincs kifogása a zenekarnak; erre szükség van, azok és csak azok dolgozzanak, akik a legjobbak, hiszen ezek nem szociális kérdések. A megállapítás módját azonban egészen másképp képzelik, mint amiről mostanság hallani. Ennek kollektív véleménynek kell lennie, amiben súlyozottan szerepel a művészeti vezető, a zenekari igazgató állásfoglalása, de nem tudják elfogadni azt a megoldást, amelybe nem, vagy csak alig van beleszólása a kollektívának és a döntés joga erőteljesen egy személy kezébe csúszik át. Ez megközelítésbeli probléma és minden bizonnyal mindkét fél számos érveléssel tudja alátámasztani a maga elképzelését.

Másik oldalról komoly szakmai természetű probléma is közbeszólhat. Az, hogy valaki hogy teljesít egy zenekaron belül, egyéni meghallgatásból derüljön ki, vagy egy hosszabb időszak (legkevesebb egy év) munka folyamatos, összegző értékelése alapján? A zenekar természetesen az utóbbi mellett foglal állást, mondván, hogy nincs szükség egyéni meghallgatásra, amíg valaki a zenekari munkában kiválóan megfelel. Tárgyalásunkkor a miniszteri biztos úr figyelembe vette ezeket az érveket, amikor fele-fele arányban határozta meg végül a kétféle értékelés alapján adható pontokat. Megítélésem szerint azonban még tovább kellene gondolni a dolgokat, mert a helyzet nem elég áttekinthető és jövőbeni bizonytalanságot gerjeszthet. Szakmai kérdésekbe nem avatkozom bele és nem az én dolgom megítélni azt, hogy egy zenekari művészenek tényleg el kell tudni szólni is játszani azokat a dolgokat, amelyeket az együttesben, a pult mögött ülve nap mint nap előad. Munkajogi szempontból azonban határozott – a miniszteri biztos úr és szakértői véleményével ellentétes – álláspontom, hogy ezek a kollégák közalkalmazotti jogviszonyban, meghatározott munkakörben dolgoznak, mint egy szimfonikus zenekar tagjai, nem pedig hangszeres szólisták. Ezért a minősítés az ő esetükben – mint a művészi munka teljesítésének értékelése – az előadások és a próbák során végzett teljesítményen alapul, nem pedig az egyéni meghallgatáson. Ez felel meg a „zenekari tag” munkakör kritériumának.

Ugyanakkor elvileg az sem zárható ki, hogy teljesítménye megítéléséhez „szóló-állásban” is megfigyeljék a muzsikuskok felkészültségét, de ez nem lehet a végzett munka értékelésének eszköze. Ez utóbbi az előadások és a próbák során derül ki, nem

pedig az egyéni meghallgatáson. Mi van akkor például, ha egy zenész hosszú éveken át tökéletesen megfelel a próbákon és zenekari hangversenyeken, de nem felel meg az egyéni meghallgatáson? El kell küldeni egy kiváló zenekari művészt, aki – az egyébként szükségtelen – szólista mi voltában esetleg rosszabbul teljesít? Mit nyer ezzel az együttes? Jogi szempontból aggályos, szakmai szempontból kétséges tehát az eljárás.

Magának a minősítésnek amúgy is két célja van. Egyfelől értékeli az egyes művészeknek adott időszakban nyújtott teljesítményét. Másfelől ösztönöz: rosszabb esetben magát a művészt, arra, hogy jobban kell dolgoznia, szerencsésebb esetben pedig a vezetőket (fenntartókat), hogy jobban el kell ismerni, hiszen nagyszerűen dolgozik. Legfontosabb célja az, hogy időnként köntörfalazás nélkül, feketén-fehéren szembesüljön a muzsikussal a róla kialakult véleménnyel. Ne érezzen senki semmilyen susmust a bérek, juttatások, pultok elosztásánál. Ebbe a sorba sehogy sem illik az a fenyegetés, amely a minősítések kapcsán – talán a már emlegetett rossz kommunikációnak köszönhetően – hangsúlyt kapott. A fenyegettetés érzése hamar szülhet agressziót.

A minősítésről szóló tervezetek megfogalmazása alapján arra kell gondolnunk, hogy erőteljesen egy kézben, a zeneigazgató kezében van a minősítések értékelésének és a döntés joga. Bármennyire is objektívnak tűnő rendszerben valósul meg a minősítés, a végső szót egy személy mondhatja ki gyakorlatilag korlátozás nélkül. Ha egy jogszabály ilyen erős pozícióba hoz egy döntéshozót, aki egymaga dönthet egy meglehetősen szubjektív elemeken alapuló helyzetben, sőt lépten-nyomon egyedül **kell** döntenie, akkor a legjobb döntései is gyanússá válhatnak, ha csak egyetlen vitatható akad közöttük. Túl ezen, nehezen magyarázható az, hogy a zenekarba történő bekerülési eljárásoknál, a próbajátékokon ott ülnek és véleményt nyilvánítanak a zenekar különböző szervezeteinek képviselői, akkor a zenekarból történő „kikerülési” eljárás kapcsán ne lehessen mondanivalójuk, illetve ezt ne vegyék figyelembe.

Ezek miatt az árnyak miatt tehát elsikad a minősítés alapvető célja, valamint a folyamat végének kissé megfoghatóbb körvonalazása, a dolog miértje is. Természetesen nem lehet most fillérre elszámolni a jövővel, vagyis pontos összegben meghatározni a várható béreket és juttatásokat.

Azt azonban világosabbá lehet tenni, mit jelent az a kormányzati szándék, aminek megvalósulásáért bizony nagy árat kérnek a muzsikusoktól. Ezen ismeretek hiányában a szubjektív indíttatású, személyes fenntartások, a zenekar és a vezetés körülről datálódó különböző ellentétei miatt is hiányzik az a bizalom, ami nélkül elég kockázatosnak látszik, hogy ez az egészében nagyon előremutató dolog töredékében is azt a hatást váltsa ki, mint amit remélni lehetett és amit az ügy megérdemelne.

Mindenkinek kissé háttérbe kellene szorítani a jelenleg domináló primer érzelmeiket és egymás elfogadására kellene törekedni. Akkor talán nem dimenzionálnának túl bizonyos gesztusokat. Az ominózus szavazásnak sem lenne nagyobb jelentősége annál, mint hogy a zenekar maga módján elmondta: nincs megelégedve a zenekar vezetésével és a szokásjog alapján ennek véleményt adott. Mint ahogy történt is már ilyen: ugyanezek a testületek más vezető személyiségek ellen is nyújtottak be bizalmatlansági indítványt, azt az együttes el is fogadta és az illető vezető azóta is változatlanul posztján van. Ettől még nem állt meg az élet: ők így gondolták, a fenntartók pedig nem; a jelzést mindenki tudomásul vette és a munka folytatódott. Lehet, hogy vitatható az eljárás módja, a helyzet alapvető félreértése azonban „militáns kisebbségként” megjelölni a testületek képviselőit. Ez ugyanakkora tévedés, mint azt hinni, hogy egy ilyen szavazást automatikusan intézkedés követ. Meg kéne próbálni a feleknek elfogadni egymást. Nem kölcsönös szimpátiáról van szó, hanem egyrészt annak tudomásul vételéről, hogy a fenntartók és vezetők milyen álláspontot képviselnek, másrészt pedig a választott testületek munkájának elviseléséről. És ha a zenekar 80-90%-a támogatja a képviselőket, akkor őket nem szeretni és minősíteni kell, hanem álláspontjukat el kell fogadni és tárgyalni kell velük.

Arról sem kellene megfeledkezni, hogy nem vadidegenek néznek egymással farkasszemmel. Sokan évtizedek óta ismerik egymást és felfoghatatlan, hogy nem tudnak kommunikálni egymással. A célok pedig azonosak: minél jobb, minél sikeresebb együttest akarnak vezetni illetve abban közreműködni. Ha ez a folyamat most pusztán kommunikációs zavarok miatt kudarcba fullad, bizony szomorú következményei lehetnek szinte az egész muzsikussá társadalomra nézve.

Jelen pillanatban az a kulcskérdés, hogy mennyi jelenik meg az előzetes egyeztetésekből abban a tervezetben, amit az államigazgatási egyeztetés folyamatába bocsátanak. Mi minden lesz benne valóban a jogszabályi keretben megjelenő miniszteri rendeletben? Mit lehet esetleg még korrigálni a következő szakaszban? Ha megszületik a rendelet, marad-e benne olyan „csont”, amely jogszabályi szempontból aggályosnak minősül? Mennyire lesz alkalmazható ez az egész? Milyen reakciók követik az alkalmazás első lépéseit? Annak tudatában, hogy az emberek sok mindent tudomásul vesznek, nem kerül-e a csomagba egy-két emészthetetlen falat is? Sajnos elég nehéz bizonyos dolgok prognózisa, ezért kellene nagyon körültekintően elkerülni az elkerülhető buktatókat.

– *Mikorra várható a rendelet megjelenése?*

– Ez pont olyan bizonytalan, mint számos egyéb tényező. Egy rendelet miniszter elé terjesztése nem jelenti azt, hogy már el is fogadták. Ezt követik az államigazgatási egyeztetések, amely fázisban még mindenki elmondhatja véleményét, esetleg további egyeztetéseket indukálva, más esetben azokat figyelmen kívül hagyva lezárulhat a vita. A Magyar Közlönyben megjelent, hatályossá és alkalmazhatóvá vált rendelet már csak az Alkotmánybíróság révén bírálható felül.

Nem jogszabályok függvénye az együttes belső viszonyrendszere. Számunkra, mint ágazati szakszervezet számára komoly feladat a kétféle szempont szimultán szem előtt tartása, nem is mindig sikerül egyidejűleg képviselni az intézménynek, mint egésznek és az egyes dolgozók érdekeit. Ezt tovább nehezíti most az a tény, hogy a tét nem pusztán egyetlen együttes léte illetve jobb léte, de hosszabb távon érintett az egész magyar zenei élet is. A zenekar ellenállása pedig – nem magával az üggyel, hanem bizonyos konkrét intézkedéssel szemben – meglehetősen szilárdnak tűnik. Első lépésben a muzsikusok bizalmát kell megszerezni, hogy érdemi párbeszéd indulhasson.

Tóth Anna

(Lapzárta után: április 21. volt az utolsó egyeztetés lehetősége. Ekkor mondta el Gyimesi László, hogy az együttes érdekvédelmi testületei nem fogadták el az Edvi Péter által említett utólagos korrekciót a 25-25-50% szavazati arányokról. A helyzet tehát továbbra is borotvaélen táncol.)